

ՅԻՍՈՒՄ ՔՐԻՏՈՍԻ

ՄԿՐՏՈՒԹԻՒՆԸ

(Ժողովրդական ընթերցանության համար)

Գրեց

ՍԱՐԿԱՒԱԳ Յ. ՆԱԶԱՐԵԱՆՅ

ԹԻՖԼԻՍ

Տպարան Մ.Շարաձե

1892

ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԱԿԱՆ
Հայոց

Շնորհունակ Յովհաննու Սարկաազի
Նազարեանց Տիպիտետոյց

ՄԻՆՈՂ ՍՐԲՈՅ ԷԶՄԻԱԾՆԻ
Ըստ

Գատաստանական մասին

թ. 4358

Ի 4 Գեկտ. 1891 ամի

Ի Ս.Էջմիածին.

Առաջի արարեալ ընդ յայտարարութեան Ձե-
րում ի 17 Հոկտեմբերի անցելոյ երկասիրութիւնդ
«Յիսուս Քրիստոսի Սկրտութիւնը» վերածայնե-
ալ յետ ի քնին առնելոյ ի ձեռն գրաքննիչ Գերա-
պատի Արիստակէս Եպիսկոպոսի, գտաւ արժա-
նի տպագրութեան:

Ոստի ընդ ամին դարձուցանի այն առ Ձեզ:

Անդամ Սինոդի Արիստակէս Եպիսկոպոս.

Պաշտ. Գործավարի Բենիամին Տէր-Գրիգորեան.

Եւ Յօհաննէս արգելու զնա և ասէ. «Ի՞նձ պիտոյ ի քէն
մկրտիլ, և դու առի՞ս գաս»:

Պատասխանի ետ Յիսուս և ասէ ցնա. «Թո՛յլ տուր այժմ, զի
այսպէս վայել է մեզ լնուլ զամենայն արդարութիւն». և ապա
թոյլ ետ նմա:

Մատթ.Գ. 14-16:

ԷՍ ԳՐՈՒԱԾՔԻՍ ԿԱՐԴԱՑՈՂՆԵՐԻՆ.

Սի՛րեյի կարդացող,

Մարդս աշխարհքումս ինչ տեսնում լսում է՝ սովո՛րում է: Իհարկէ, լա՛ւ է անում որ սովորում է. բայց աւելի լաւը նա՛ է անում, ով ինչ սովորում է՝ հա՛ստատ է սովորում, հիմքի՛ցն է սովորում: Թէ չէ՝ պակասպուատ սովորելը, սխալ-միսալ սովորելը՝ հա՛ էլած, հա չէլած - մի և նոյն է. նրանից ո՛չ իրան շահ կայ ոչ ուրիշին:

Հեռու չզնանք: Էսօր ամէն քրիստոնեայ՝ գիտուն թէ անգէտ, հարուստ թէ աղքատ, մեծ թէ փոքր, ամենքը շտապում են դէպի եկեղեցի ու դէպի Յորդանան: Դու տե՛ս թէ՛ ի՛նչ սուրբ, ի՛նչ հրաշալի բան է հաւատը, էն էլ քրիստոնէական լուսաթաթա՛խ հաւատը, որ էսքան մարդկանց ուշքն ու միտքը դէպի մի՛ կողմն է քաշում. աշխարհքիս չորս հարիւր միլիոն քրիստոնեաների սրտի թելերը մի՛ տեսակ է շարժում թըրթըռացնում: Հաւատի մեծութիւնն ու զօրութիւնը դու էնտե՛ղ տես, որ էսօր էն մարդն է՛լ է Յորդանանի մասին մտածում, ով որ ամբողջ տարին ոչ Աստուած է միտքը բերել, ոչ եկեղեցու կողքովն անց կացել: Հապա էս ցուրտ ու դիամաթին՝ գետումը, սառցի կտորների մէջ անվախ, աներկիւղէ լողացողների հաւատին, ի՞նչ կ՛ասես: Հիմա ա՛րի ու դու հարցրու թէ՛ էդ 400 միլիոն քրիստոնեաներից քա՛նիսն է լաւ, տե՛ղեակ հասկանում էսօրուայ տօնի նշանակութիւնը, Ես որ ասեմ՝ հարի՛ւրից մէկը, դու ասա՛՝ հազա՛րից մէկը չի ըլի հասկանալիս:

Է՛ս է պատճառը, սի՛րելիս, որ ես էլ ուզում եմ մի քիչ գլուխդ ցաւացնել, ու ցերեկուայ լսի պես առաջդ դնել թէ՛ էսօրուան օրը ի՛նչ օր է: Յոյս ունեմ որ՝ ինչքան էլ դու սրա մասին շա՛տ բան գիտենաս, է՛լի, առանց էն չի՛ ըլի որ գիտեցածիդ մէջը մի պակասութիւն չըլի. ամենքս սխալական ենք. անսխալը Տէրն Ինքն է միայն:

Եւ, եթէ դու էս գրածս կարդալուց յետոյ չասես քեզ ու քեզ.

«Ափսո՛ս ժամանակ որ զուր կորցրի, ափսո՛ս իմ կոպէկներ, որ էս մրտած թղթին տուի»-էն ժամանակը ես իմ մուրազին հասած կ՛ըլեմ. էն ժամանակը ես էնպէս կը համարեմ թէ՛ քեզնից ոչ թէ կոպէկներ, այլ՝ ուռբլիներ եմ ստացել. էն ժամանակը ես էլ ձեռքումս կը զգամ ոյժ, սրտումս՝ աշխոյժ, և կը գրեմ էսպէսի բաներ ժո՛յժ (շա՛տ շա՛տ). մի՛ խօսքով՝ ես էլ քեզնից ձեռք վեր առնողը չեմ. տարին տասներկու ամիս կը գրե՛մ ու կը գրեմ: Դու ալանջ դնո՛ղ ասա, թէ չէ՛՝ ասելու խօսելու, գրելու պատմելու է՛նքան բան կայ, է՛նքան բան, որ ո՛չ ասելով կը հատնի, ոչ լսելով վերջանայ:

ՍԱՐԿԱՒԱԳ Յ. ՆԱԶԱՐԵԱՆՅ
14 հոկտեմբերի 1891, Թիֆլիս.

ՅԻՍՈՒՄ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՄԿՐՏՈՒԹԻՒՆԸ

Ա.

Մեր տէր Յիսուս Քրիստոսը ծնունեցաւ Յունւարի 6-ին: Նրա 30 տարին էլ, անշուշտ լրացաւ իր ծնունած օրը՝ Յունւարի 6-ին: Եւ Յիսուս 30 տարուց յետոյ գնաց Յովհաննէս Մկրտչից մկրտուեցաւ: Է՛ս պատճառով մենք էլ Քրիստոսի ծնունդն ու մկրտութիւնը կատարում ենք մի՛ օրուայ մէջ՝ Յունուարի 6-ին:

Ինչի՞ էր մկրտում Քրիստոս, և ի՞նչ մի երևելի մարդ էր Յովհաննէսը, որ նրան մկրտեց: -Առաջ խօսենք Յովհաննէսի մասին: Սրան ճանաչելու համար մենք պէտք է մօտ 1900 տարի յետ գնանք և մտնենք հրէաների երկիրը, որի անունն էր Պաղեստինէ: Բայց ի՞նչ ունենք հրէաների երկրում. և մի՞թէ միայն մենք հայերս ենք, որ պէտք է անպատճառ հրէաների երկիրը գնանք: Ո՛չ. աշխարհիս բոլոր քրիստոնեայ ազգերն էլ կնտե՛ղ պէտք է գնան՝ Յովհաննէսին ճանաչելու համար: Ինչի՞. որովհետև նրա երկիրն էն էր, նրա ազգն էլ կնտեղ էր բնակում: Իսկ մօտ 1900 տարի յետ գնալներուս պատճառն էն է, որ Յովհաննէսն ու Քրիստոս էն ժամանակուայ մարդիկ էին:

Էս էլ պէտք է գիտենաս, սի՛րելիս, որ հրէաները, որոնց հիմա բոլոր քրիստոնեայ ազգերը ատելով ատում են, կար ժամանակ որ Աստծու ամենասիրելի ու ընտրեալ ազգն էին: Էն ժամանակը Աստուած հայ, վրացի, բերձէն, ասորի չէ՛ր ճանաչում. և ի՞նչպէս կարող էր ճանաչել, երբ նրանք իրան Աստուած չէին ճանաչում, այլ ամենքը պղնձից, երկաթից, ոսկուց, արծաթից՝ մարդու նմանութիւնով, իրանց ձեռքով կուռքեր էին շինում և նրա՛նց էին հաւատում ու գլուխ բերում. նրա՛նց էին իրանց աստուածները՝ համարում ու պաշտում:

Ողջ աշխարհքի երեսին էն ժամանակը միայն հրեանե՛րն էին, որ պաշտում էին մէ՛կ ճշմարիտ Աստծուն. մենակ հրէանե՛րն էին հասկանում ու հաւատում, որ մէկ Աստուած կայ, ու էն մէկ Աստուածն է

ստեղծել ամէն բան՝ թէ՛ աշխարհքը և թէ՛ ի՛նչ որ կայ նրա տակն որ վրէն, մէջն ու չորս կողմը: Էն ժամանակուայ բոլոր ազգերին ասում էին հեթանոս կամ կռապաշտ. միայն հրէաներն էին ասում՝ աստուածապաշտ: Իմ ու քո պապն էլ, սի՛րելիս, մեր էն պատուական հայրերն ու մայրերն էլ՝ ճշմարիտ Աստուածը թողած՝ կուռքեր էին պաշտում: Խաւար ժամանակներ:

Ուղի՛ղ է, հրէաները մէկ հատիկ աստուածապաշտ ազգն էին էն ժամանակը, և Աստուած իր աչքի լսի պէս էր սիրում ու պահում նրանց, բայց նրանք էլ՝ ժամանակ ժամանակ կուրանում քոռանում էին, ու էդպէսով մոռանում էին իրանց պահպանող Աստծուն. և իբր թէ մեր պապերը շա՛տ լաւ բան էին անում՝ որ կուռքեր էին պաշտում, նրանք էլ, էն ողորմելիներն էլ նրանցից ու նրանց պէս ուրիշ հարևան կռապաշտներից կուռք պաշտել էին սովորում: Աստուած էլ՝ աչքերը հանեց, երեսը շուր տուեց նրանցից, ու ողջ հրեայ ազգին՝ ինչպէս մի անառակ որդու, իր քէֆին թողեց, ու ինքը սպասեց բանի վերջին, նրանց դարձ գալուն: Բայց ի՞նչ դարձ կը գային նրանք: Մարդ մէկ անգամ ուղիղ ճանապարհը թողած՝ չձուռի, թէ չէ, որ ծուռեց՝ էլ աշխարհքը վրա՛յ գայ, չի՛ կարող դըստել նրան: Բայց Աստծու համբերութիւնը շա՛տ է: Մօլմէս մարգարէից սկսած՝ 1500 տարի շարունակ, մէկը միւսի ետևից մարգարէներ էր ուղարկում, որ էդ ծուռած հրեայ ազգին մի ուղիղ ճանապարհի բերի:

Բայց հրեայ ազգը իր օրը վայելչութիւնների և ուրախ կերուխումի մէջ անց կացնելով՝ անկանջները դադարել էին մարգարէների խրատող ու զգուշացնող խօսքերը լսելուց: Աստուած շա՛տ ու շատ անգամ պատժել ու պատուհասել էր էդ ազգին, որ ստահակ երեխայի պէս իր ուզածն էր անում, ո՛չ մի խրատի ականջ չէր դնում, ու բոլորովին մոռացել էր էն Աստծուն, որ՝ իր աստուածային ամենակարող թեւերի վրայ անց էր կացրել նրան հազարաւոր փորձանքների վրայից, ազատել էր նրան կրակի ու ջրի միջից և հասցրել էր իր բունը, իր հայրե-

նի տունը, որտեղ դաշտերը կաթնով էր լիքը, այգիները՝ մեղրով:

Ահա՛ հե ծանր ժամանակը, երբ մարդիկ մինչև վիզները մեղքի մէջ էին խրուած, երբ մարգարէների բողոքները պատուուել, ձէնները կտրուել էր՝ դուրս եկավ ժողովրդի միջից մի նոր մարգարէ: Դա էր մարգարէներից վերջինը: Դա, իր գլուխը հեռացնելով էն քաղաքներից, որոնց փողոցները դեռ ներկուած էին մարգարէների արիւնով, քաշուել գնացել էր անբնակ անապատը՝ Հրէաստանի չոր, անպտուղ, անջուր ու աւազոտ դաշտավայրը. հեռու մեծ քաղաքներից, հեռու Երուսաղէմից, հեռու նրա տաճարից: Ինչի՞ որ հենց արտաքին կերպով աւելի լա՛ւ հասկացնի ժողովրդին իրանց սրտերի ու կեանքի ներքին անապատը, որ ծոյց տայ թէ՛ ինչպէս էն անապատն է դառ ու դատարկ, էնպէս էլ նրանց սրտերն են դատարկ:

«Դա՛րձ եկէք ձեր մեղքերից, աղաղակու՛մ էր վերջին մարգարէն, դա՛րձ եկէք. որովհետեւ մօտեցել է երկնքի արքայութիւնը, գալիս է երկնքի թագաւորը»:

Էդ մարգարէն Յովհաննէսն էր, որ Քրիստոսից վեց ամսով առաջ էր աշխարհ եկել՝ նրա ճանապարհը պատրաստելու համար:

Ի՞նչպէս պէտք է պատրաստէր: Ի՛նչպէս են պատրաստում մի քաղաք, երբ իմանում են թագաւորի գալուստը: Օրերով, շաբաթներով ու ամիսներով առաջ՝ քաղաքի բնակիչները, երբ լսում են թագաւորի գալու համբաւը, սկսում են իրանց պատրաստութիւնները տեսնել: Մեծ, բանուկ ճանապարհների վրայ էլած հին ու մին շինութիւնները նորոգում են, կարկատելու տեղերը կարկատում են, ներկելու տեղերը ներկում, փողոցները քարում, ջրում, աւլում, մաքրում, խանութները և փողոցների վրայ էլած տները զարդարում են ինչո՛վ որ կարողանում են:

Հապա ի՞նչպէսի պատրաստութիւն պէտք է տեսնէին հրեաները, որոնց մօտ գալու էր շուտով ո՛չ թէ մի սովորական թագաւոր, ո՛չ թէ ժողովուրդների՛ թագաւոր, այլ թագաւորների՛ թագաւորը, երկնային

Թագաւորը: Բայց երկնային թագաւորը երկրների ու քաղաքների թագաւոր չէ, չէ՞ որ նա ինքն է ստեղծել բոլոր ծովն ու ցամաքը: Բոլոր ծովերը նրա համար մի ափ ջուր են. բոլոր ցամաքը մի թիզ հո՛ղ: Ոչ. նա, մեր տէր Յիսուս Քրիստոսը աշխարհների ու ազգերի թագաւորը չէ՛ր. նա մարդկանց սրտերի թագաւորն էր. նա ուզում էր իր գահի ոտքերը մարդկանց սրտերի վրա՛յ դնել: Ինչի՞ որովհետեւ, երբ մարդու սիրտը ձեռքիդ է, էն ժամանակը ողջ մարդը քո կամքի գերին է: Եւ երբ Յովհաննէսը անապատում կանգնած՝ աղաղակում էր. «Դա՛րձ եկէք ձեր մեղքերից», ուզում էր ասել՝ «Մաքրեցէ՛ք, սրբեցէ՛ք, պատրաստեցէ՛ք ձեր սրտե՛րը»:

Մարգարէի որոտացող ձայնը, նրա՛ սրտեր ցնցող աղաղակը դուրս բերեց հրէաներին իրանց քաղաքներից ու գիւղերից: Մարդիկ դուրս էին գնում անապատը, տեսնում էին Յովհաննէսին. միտքերն էին բերում նրա հրաշալի ծնունդը, որի համբաւը Հրէաստանի մի ծայրից միւս ծայրն էր հասել: Չէ՞ որ Յովհաննէսը անորդի ծնողների գաւակ էր, հրեշտակի խոստացա՛ծն էր, իր (Ձաքարիա) քահանայ Հօր աղօթքի մէջ ստացուա՛ծն էր: Նրա մօտ եկողներից շատերը լա՛ւ էին յիշում, որ մօտ տասն ամիս խուլ ու համր մնացած Հօր լեզուն՝ Յովհաննէսին թլպատելու, անուն դնելու օ՛րը բացուեց, «Յովհաննէս» խօսքը ասելու ըոպէին բացուեց:

Գալիս էին մարդիկ, տեսնում էին մի լերկ քարանձաւ, մի ծակ քարափ իր համար տուն ու աղօթատուն շինած Յովհաննէսին: Տեսնում էին նրա՛ թաղիքից (ուղտի բրդից) շինած կոշտ վերարկուն, կաշուէ դօտիկը մէջքին կապած. տեսնում էին նրա պարզ ու աղքատիկ կերակուրը. այն է՝ անապատում բազմութեամբ վէր եկած մանր մորեխը, որ նա, ինչպէս և ուրիշ շատ չքաւոր հրէաներ, հաւաքում, արևի տակ չորացնում, աղում էր, փոշի շինում, և դաշտի մեղունների պատրաստած, քարափների ձերպերկումը պահած դառնահամ մեղրի հետ խառնելով ուտում էր. տեսնում էր ժողովուրդը էս բոլորը, տեսնում էր և խոնարհում

նրա առաջը, ինչպէս երկնքից իջած մարմնաւոր հրեշտակի առաջը:

Երբ Յովհաննէսը նկատեց որ ժողովուրդը գունդ գունդ գալիս է իր մօտ ամէն կողմերից, երբ նա տեսաւ որ իր ձայնը տեղ է հասնում և իր խօսքերը անօգուտ չեն անցնում, նա անապատը թողնելով՝ քաշուեց դնաց դէպի Յորդանան գետը: Էդ Յորդանան անունով փոքրիկ գետը երկրի հիւսիսային սարերից բղխելով՝ քչքչալով վազում է դէպի հարաւ, և ճանապարհին երկու տեղ լճակներ կազմելով, թափւում է մի մեծ լիճ, որի անունն է Մեռեալ ծով: Աւելորդ չի՛ լինի, կարծեմ, եթէ էստեղ մի քանի խօսք ասեմ էդ Մեռեալ ծովի մասին:

Դեռ Յիսուս Քրիստոսի ծնունդուց շա՛տ առաջ Յորդանան գետի և Մեռեալ ծովի մօտերքում կար երկու քաղաք՝ Սոդոմ և Գոմոր: Էս քաղաքների հօղը, որ ջրում էր Յորդանանի ջրերով, աստուածատունկ դրախտի նման պարարտ ու շատ պտղաբեր հոր էր. բայց բնակիչները շատ չարագործ ու մեղաւոր մարդիկ էին. էնպէս որ Հայր Աբրահամի ժամանակը ամբողջ Սոդոմում տասը արժանաւոր, արդար մարդ չկար: Նրանք մեծով փոքրով անառակ մարդիկ էին: Վերջը, երբ Աստուծո համբերութեան չափն անցաւ, երկնքից հրեղէն անձրև թափուեցաւ, ծծումբ ու կրակ իջաւ նրանց վրայ, և տարաբախտ քաղաքը թաղուեցաւ մոխրի կոյտերի տակը:

Հիմա էդ երկիրը նման է մի մերկ անապատի, որի մէջտեղը դրուած է Մեռեալ ծովը: Էստեղ մարդկային բնակարան չկայ. միայն սև ու մութ, լերկ ու մերկ բլուրներ են երևում էստեղ, որտեղ մի ժամանակ փարթամանում էին մարդաշատ քաղաքներ իրենց սևահող դաշտերով և կանաչատերև անտառներով: Էստեղ ո՛չ մի ճանճ չէ բզզում, ո՛չ մի խոտ չէ բսնում:

Մեռեալ ծովը աշխարհիս երեսին ամենացած ծովն է: Նրա դառն ու աղի, բայց թափանցիկ ջրի մէջ ձուկ չկայ: Ներսը մեռած, դուրսը մեռած, էս պատճառով անունն էլ դրել են Մեռած ծով: Հէնց որ ձուկը Յորդանանի ջրերից լողում է էս կողմը, իսկոյն սատկում է: Մի՛ խօսքով՝ էս ծո-

վը Յորդանանի ձկների գերեզմանն է: Սրա ջրի մէջ լողալու համար մտած մարդը՝ դուրս է բերում իր մարմնի վրայ աղի ու իւղի հաստ շերտեր: Երկաթը նրա մէջ ընկնելուն պէս ժանգոտւում է: Երկրաշարժի ժամանակ ծովի խորքից լեռնային ձիւթի աղբիւրներ են բղխում: Բայց ամենից զարմանալին էն է, որ սրա մէջը մարդ չէ՛ կարողանում ջրի տակն անել. ուրեմն, սա մէկ էնպէսի ծով է, որ մէջն ընկնողը ուզենայ էլ, չի՛ կարող խեղտուել: Ջուրն էնքան թանձր ու ծանր է, որ մարդ չի կարողանում մէջը կանգնել, ձեռքերը դժուարութեամբ են ճեղքում ջուրը, իսկ ոտքերը լողում են ջրի երեսին: Յովհաննէսը անապատից քաշուելով՝ եկել էր Յորդանանի ափը, էստեղ, որտեղ նա Մեռեալ ծովն էր թափւում:

Ո՛վ որ զարթում էր իր թմբութիւնից, ով որ երկնային Թագաւորի համար տեղ էր պատրաստում իր սրտումը, ով որ վճռում էր թողնել մեղքերի ճանապարհը, նրան Յովհաննէսը կանգնեցնում էր Յորդանանի մէջ՝ և ջրով մկրտում էր: Էդ ժամանակից ու էդ պատճառով նրան ասում են Յովհաննէս Մկրտիչ, այսինքն՝ մկրտող Յովհաննէս: Յովհաննէսի միտքն ի՞նչ օր արդեօք, որ մկրտում էր ժողովրդին: Նա դրանով ուզում էր հասկացնել նրանց, թէ՛ «Ի՛նչպէս որ ես դրսի՛ց եմ մաքրում ձեզ, էնպէս էլ դուք ներսի՛ց մաքրեցէք ձեր սրտերը, որ կարողանաք, ինչպէս հարկն է, ընդունել ինձնից Մեծին, որի՛ կոշիկների կապերը յետ անելուն էլ արժանի չեմ ես»:

Յովհաննէսի ճգնաւորական սուրբ կեանքը և նրա ցոյց տուած մեծ խոնարհութիւնը տեսնողները մնացել էին հիացած: Բայց ի՛նչ էր Յովհաննէսը՝ Քրիստոսի հետ համեմատելով: Նա Նրա ճանապարհը պատրաստողն էր միայն: Քրիստոս արեգա՛կն էր, որ պէտք է ծագէր, գար մարդկանց խաւար մտքերը լուսաւորելու, նրանց սառած սրտերը տաքացնելու համար: Իսկ Յովհաննէսը Արուսեան՛կն էր, առաւօտեան արշալուսի ա՛ստղն էր, որ՝ երբ լուսադեմին երկնքի բոլոր աստղերը մէկը միւսի ետևից հանգչում մայր են մտնում, մնում է մէնմէնակ երկնա-կամարում շողշողալով, հասկացնելով որ շուտով իրանից յետոյ գալու

է աստղերի թագաւորը՝ վառվռուն կրակ ու բոց արեգակը:

Քրիստոս դեռ աշխարհ չեկած՝ մարգարէները 1500 տարի Նրա մասին էին խօսում. իրանց ասածների ու քարոզածների մէջ Նրան էին նկարում նկարագրում. մէկի պակաս թողած տեղը մի՛ւսն էր լրացնում թամամեցնում: Իսկ ամենքը միասին Նրա գովասանքով էին: Սուրբ Հոգին էն շնորհքն էր տուել նրանց, որ նրանք խօսում էին էն բանի մասին, ինչ որ հարւիր, հինգ հարիւր, մինչ անգամ հա՛զար տարուց յետոյ պէտք է պատահէր, երբ ո՛չ իրանք կը լինէին, ոչ էլ իրանց թո՛ղը կլինէր աշխարհը: Ի՛նչ որ մենք մարմնաւոր աչքով չենք կարող տեսնել մի՛ վերստ հեռաւորութեան վրայ, էն նրանք հոգեւոր աչքով տեսնում էին միլիոնաւոր վերստի վրայ: Մենք մեր առաջը դրուած հայելիի մէջ էնպէս պարզ չենք կարող տեսնել մեր պատկերը, ինչպէս որ նրանք իրանց հոգով՝ հայելիի մէջ տեսնում էին հարւրաւոր տարիներից յետոյ աշխարհք գալու Քրիստոսի պատկերը:

Բայց ի՛նչ կ'ասէք, եթե ասեմ, որ Յովհաննէսը, որ Քրիստոսից միայն վեց ամսով էր առաջ աշխարհք եկած, էն բոլոր մարգարէներից մեծն էր: Քրիստոս արդե՛ն եկած էր, աշխարհքում էր, երբ որ Յովհաննէսը քարոզում էր Նրա մասին. իսկ միւս մարգարէները Քրիստոսի մասին դեռ Նրա ծնուելուց հարիւրաւոր տարիներ առաջ էին քարոզել՝ չէ՞ որ նրանք աւելի մեծ պէտք է լինէին Յովհաննէսից: Բայց Յովհաննէսն ոչ միայն տեսաւ, միւս բոլոր մարգարէներից մէկ էլ նրանով էր մեծ, որ իր մօր արգանդումն էլած ժամանակը լցուեց Սուրբ Հոգով:

Նայեցէ՛ք, ուրեմն, սրա մեծութեանը, նայեցէ՛ք յետոյ սրա փոքրութեանն էլ: «Ես ասում է, ինձնից յետոյ Եկողի ոտքի հո՛ղն եմ: Ես արժանի չեմ, ասում է, Նրա կօշիկների կապերը յետ անելուն»: -Ա՛յ օրհնուած հոգի, դու որ Նրա կօշիկի կապերը յետ անելուն էլ արժանի չես, դու՛. հապա մե՞նք, մենք յայտնի մեղաւորներս ի՛նչ գլուխներս քարովը տանք, մենք, որ քո մատի ղունգին էլ արժանի չենք. մենք ի՛նչպէս

պէտք է երևանք էդ Եկողի աչքին: Դու՛, որ դեռ մօրդ արգանդումը էլած ժամանակը սուրբ Հոգով լցուեցար՝ արժանի չես, հապա մենք, մենք ողորմելիներս, որ մեր ամբողջ կեանքումն էլ սուրբ Հոգու ինչ լինելն էլ չենք իմացել ու չենք զգացել, մե՞նք ինչին ենք արժանի: Դու՛, որ Քրիստոսին մկրտելուց յետոյ՝ էլ չկարողացար վայելել Նրա ամենաքաղցր տեսութիւնը, և արժանի չես Նրան, հապա մենք, որ ամէն անգամ ճաշակուելիս, ամէն անգամ Նրա պատուական Արիւնին ու Մարմնին հաղորդուելիս ամբողջ Քրիստոսին ենք ընդունում մեր մէջը, - մե՞նք ինչին ենք արժանի: Դու՛, որ Նրան մկրտեցիր ու Նրան արժանի չես. հապա մե՞նք, որ մեր անարժան ճաշակուելովը նորից խաչում ենք Նրան, - մե՞նք ինչին ենք արժանի: Մեր արժանաւորութի՞ւնն ասեմ. - մենք արժանի չենք քո՛ կօշիկի կապերը յետ անելուն, մե՛նք, որ դեռ էս օր էլ չենք կարողացել մեր սրտերը պատրաստել ո՛չ թէ Քրիստոսին ընդունելու, այլ Նրա քարոզած հարիւր խօսքից մէկին տեղ տալու համար:

Բ.

Բայց որտեղ էր էդ ժամանակը Քրիստոս և ի՞նչ էր շինում: Նա մեծանում էր ծնողների՝ սուրբ Կոյս Մարիամի և սուրբ Յովսէփի տանը, Նազարէթ քաղաքում: Նազարէթը, որ հիմա Նասրա էլ է ասուում, շինուած էր Պաղեստինէի մի պտղաբեր անկիւնում: Էս քաղաքի ամենամեծ փառքն ու պարծանքն էն էր, որ մեր տէր Յիսուս Քրիստոսը մինչև 30 տարեկան դառնալը նրա մէջ բնակեց: Նազարէթը հիմա մի խեղճ գիւղաքաղաք է. 3000-ի չափ բնակիչ ունի՝ ասորի, յոյս և թուրք: Նազարէթում կայ մի եկեղեցի, որտեղ բնակելիս է եղել ս. Կոյս Աստուածածինը: Մի մարմարիոնայ լայն ու փառավոր սանդուխքով ուխտաւորները իջնում են էնտեղ, որտեղ, ինչպէս ասում են, կանգնած էր ամենասուրբ Կոյսը՝ հրեշտակից աւետիք ստանալու ժամանակը: Էն տեղի վրայ մի սեղան է շինուած և վրէժ գիշեր ցերեկ կանթեղներ են վառ-

լուծ: Նրա կողքին, մէկ ուրիշ մարմնաորիայ սեղանի վրայ մեծ մեծ տառերով գրուած է էս լատիներէն խօսքը. «verbum caro hic factum est» - «Բանն մարմին ա՛ստ եղև» այսինքն՝ Քրիստոս էստե՛ղ մարմնացաւ:

Յիսուս Քրիստոս մեծանում էր էս Նազարէթ քաղաքում լուռ ու մունջ և զարգանում էր սուրբ Հոգով: Նա իրան պահում էր անյայտութեան մէջ: Նա չէր երևում ժողովրդի մէջ իբրև Աստուծու Որդի. Նա, մարդացած Աստուածը՝ մարդուս նուաստ կերպարանքն առած, ապրում էր խաղաղութեամբ, առանց իր աստուածային շնորհքները մարդկանց ցոյց տալու:

Բայց ահա՛, երբ մարդկային ազգի փրկելու ժամն ու ժամանակը մօտեցաւ, երբ աշխարհքը, հրէից ազգը Քրիստոսին ընդունելու համար՝ գնում էր Յովհաննէսից մկրտուելու, էդ ժամանակը Քրիստոս էլ Նազարէթից ճանապարհ ընկաւ դէպի Յորդանան գետը՝ Յովհաննէսից մկրտուելու: Իսկ Նազարէթից մինչև Յորդանանի տեղը, որտեղ Յովհաննէսը մկրտում էր ժողովրդին, երեք օրուայ ճանապարհ էր, հիւսիսից դէպի հարաւ:

Հիմա է՛ս ասենք, սի՛րելիս. ամէն մարդ Յովհաննէսից մկրտուում էր՝ իր սիրտը մաքրելու համար, Քրիստոսին ընդունելու համար. Քրիստոս ինչի՞ համար էր մկրտուում: Չէ՞ որ նրա սիրտը միշտ մաքուր էր, չէ՞ որ Նա մարդկանց սրտերը քննող, սրտագէտ Աստուածն էր, որ մարմնացել՝ մա՛րդ էր դառել: Նա կարօտ չէր իր սիրտը մաքրելու, և մանաւանդ՝ Նա ոչ ոքի չէր պատրաստուում ընդունելու: Էլ ինչի՞ էր մկրտուում: Է՛դ է պատճառը, որ երբ Յովհաննէսը տեսաւ Քրիստոսին ժողովրդի միջից իր մօտ գալիս, սուրբ Հոգու ցոյց տալովը ճանաչեց Նրան և ձայն տուեց. «Ե՛ս պէտք է գամ Քեզից մկրտուելու. Դու ինձ մօ՞տ ես գալիս: Ես էս բոլոր ժողովրդով պէտք է գամ Քո ոտքերն ընկնեմ. Դու ինձ մօ՞տ ես գալիս: Ես իմ ժողովրդով պէտք է գամ քեզ մօտ, որ մեր գերութեան շղթաները խորտակես. Դու ինձ մօ՞տ ես գալիս»-

«Թո՛ղ էդ խօսքերը, պատասխանում է Քրիստոս. թո՛ղ իմ մեծութիւնն ու քո փոքրութիւնը. մենք էսպէ՛ս պէտք է կատարենք ամէն օրէնք, ամէն արդարութիւն. թո՛ղ որ Ե՛ս մկտրուեմ քեզից»:

Եւ ճշմարի՛տ, տեսնենք Քրիստոս կատարե՞լ է հրէաների օրէնքները, թէ ո՛չ: Ինչպէս չէր կատարի, քանի որ ինքն էր ասում. «Ես ո՛չ թէ նրա համար եմ աշխարհք եկել, որ աշխարհքի օրէնքները քանդեմ, այլ եկել եմ, որ էլած օրէնքների պակասը լրացնեմ, թամամացնեմ»: Էդպէս էլ արել էր և անում էր:

Ութ օրական էլած ժամանակը հրէաների օրենքով Քրիստոս թլփատուացաւ Բեթլեհէմ քաղաքի այրումը, էն փուչ քարափումը, որտեղ ինքը ծնուել էր. և ծնողները դրին Նրան հրեշտակի ասած անունը՝ Յիսուս, որ և կոչուեցաւ Քրիստոս: «Յիսուս» հրէարէն բառ է, նշանակում է «Փրկիչ». «Քրիստոս» յունարէն բառ է, նշանակում է «Օծեալ» կամ հրէարէն՝ «Մեսիայ»: - Թլփատութեան օրէնքը Աստուած էր տուել Հայր Աբրահամին՝ էն ժամանակուայ կռապաշտներից զանազանելու համար. որովհետև Քրիստոս Աբրահամի սերունդից պէտք է ծնուէր:

Քառասուն-օրական դառած ժամանակը ծնողները Յիսուսին Բեթլեհէմից տարան Երուսաղէմ քաղաքը, որ երկու ժամուայ ճանապարհ էր՝ էնտեղ, տաճարումը Աստուծոն ընծայելու համար: Էս օրէնքն էլ Աստուած էր տուել հրէից ազգին՝ նրանց անդրանիկ կամ առջինեկ որդիքը Եգիպտոս անունով կռապաշտ երկրի կոտորածից ազատելու յիշատակի համար: Հրէաները, եթէ իրանց անդրանիկ որդին տղայ էր, տանում էին Երուսաղէմի տաճարը քառասուններորդ օրը. իսկ եթէ աղջիկ էր, նրան տանում էին ութսուներորդ օրը:

Երեսուն տարեկան դառած ժամանակը, երբ բոլոր հրէաները գնում էին Յովհաննէսից մկրտուելու, Քրիստո՛ս էլ գնաց նոյնպէս մկրտուելու:

Բայց Քրիստոսի մկրտուելու պատճառը միայն օրէնքը կատարելը չէր: Նա իր մկրտուելովը մի մեծ դա՛ս էր ուզում տալ աշխարհքին: Մէկ էնպէսի դաս, որ շատ հարկաւոր էր թէ էն ժամանակուայ և թէ

մեր ժամանակուայ մարդկանցը: Հպարտացած, գոռոզացած աշխարհ-
քին, որ է՛լ չէր ճանաչում իր ստեղծեող Աստծուն, ի՛նչ աւելի մեծ
դաս էր հարկաւոր, եթէ ո՛չ խոնարհութի՛ւն: Մեր էս ժամանակուայ
քիթը վեր տնկած հպարտներին, որոնք մեծ ու փոքր չեն ճանաչում,
ի՛նչ աւելի մեծ դաս է հարկաւոր տալ, եթէ ո՛չ նոյն խոնարհութիւնը:

Եւ Քրիստոս խոնարհութիւնը միայն մկտրուելուը չէ ցոյց տուել.
Նա խոնարհութիւնը ցոյց է տուել ամէն բանում՝ իր ծնուելուց մինչև
մահը: Նրա ամբողջ կեանքը խոնարհութիւն էր: Քրիստոս երկնքի ան-
հասանելի բարձրութիւնից խոնարհեց, երկի՛ր եկաւ: Քրիստոս իր
երկնային թագաւորութիւնը թողեց, իր Հօր ծոցը թողեց՝ Բեթլեհէմի
մսո՛ւրը մտաւ: Նա հրեշտակներից ու հրեշտակապետներից փառաբա-
նուելը թողեց՝ եկաւ հողեղէն մարդկանց մէջ մտաւ, ծեծ, ապտակ և
թուք ու մուր ստացաւ՝ միմիայն մեր փրկութեան համար: Նա կարող
էր ծնուել մի թագաւորական պալատում. բայց ծնուեցաւ ոչխարների
այրումը: Նա լինելով Աստուած՝ եկել է մկտրուելու մարդուց: Նա իր
գլուխը խոնարհեցնում է իր ստեղծած մարդու ձեռքի տակը: Իր մատ-
նութեան երեկոյին էլ Նա մի և նոյն դասը տուեց իր աշակերտներին,
և նրանցով ամբողջ աշխարհքին: Ուսուցիչը, Տէրը, Աստուած՝ խո-
նարհեց աշակերտների, ծառաների, մարդկանց ոտքերը լուաց: Վեր-
ջապէս, ի՛նչ աւելի մեծ խոնարհութիւն կարող է լինել քան թէ այն՝ որ
Աստուած մա՛րդ դառաւ:

Բայց մեզանում, մեր ժամակներում ի՛նչ ենք տեսնում: Մեզանում
խոնարհութիւն ասուած բանը շատ դժուար ճարելու բան է: Ո՛վ մի
քիչ բան է սովորել, ո՛վ ուսման հո՛տ է առել, էլ նրա հետ խօսել չէ
լինում: Հպարտութիւնից իրանք իրանց կաշուամը չեն տեղաւորում:
Շա՛տ լաւ է ասել մի խելօք մարդ, թէ՛ «Հպարտութիւնը հոգու աչքա-
ցաւութիւն է. էդ պատճառով հպարտի աչքին ուրիշ մարդիկ մանր են
երևում»: Այսինքն՝ ինչպէս որ աչքացաւ ունեցող մարդը ուրիշներին
պարզ չէ կարողանում տեսնել, այլ խաւար տեսնելով՝ ամբողջ մարդը

չէ երևում իր աչքին, ինչպէս որ կայ, էնպէս էլ հպարտ մարդն է տես-
նում: Նրա էլ հո՛գու աչքն է ցաւում. էդ պատճառով ուրիշ մարդիկ,
ինչքան էլ երևելի ըլնն, էլի նրա աչքումը շատ փոքր ու աննշան են
երևում: Հազարիցը մի՛ օրինակ ասեմ:

Ասենք թէ բարձր ուսում առած մարդը միջակ ուսման տէր մարդու
հանդիպելիս՝ քիթը վե՛ր է տնկում. ասենք թէ հազար հազարների տէր
հարուստը մի խեղճ մարդու աչքը աչքին գցելուց հեռու է փախչում.
իրար քիչ ու շատ հաւասար մարդիկ ի՛նչպէս են վարուում: Միմեանց
հանդիպելիս դրանցից ամէն մէկը սպասում է որ առաջ դիմացի եկո՛-
ղը իրան բարևի, որ յետոյ ի՛նքը պատասխանի: Ողորմելինե՛ր. - կար-
ծում են թէ՛ եթէ առաջ ի՛րանք բարևեն. ի՛րանք գլխարկ վեր առնեն,
դրանով շա՛տ կը փոքրանան. իսկ եթէ առաջ ու՛րիշը բարևի, իրանք
շա՛տ կը մեծանան:

Ձէ, սի՛րելիս, խոնարհութիւնը գիտութիւն ու տգիտութիւն չէ
հարցնում. հարստութիւն ու խեղճութիւն չէ՛ հարցնում: Ընդհակա-
ռակը. տեսար որ դիմացիդ եկողը քեզ ծանօթ է, շտապիր, առաջ դու՛
բարևիր, է՛լ մի մտածիր, մի՛ հաշուիր թէ՛ նա՛ աւելի շատ ուսում կամ
շատ փող ունի՛ թէ դու: Ինքը Քրիստոս որ երկուսիդ մէջը ոչինչ գա-
նազանութիւն չէ՛ դնում, դուք ի՛նչ էլ ձեզ չափում ու չափչփում:
Քրիստոս խոնարհեց՝ ձեզ երկուսի՛դ էլ գլորուած տեղից ո՛տքի կանգ-
նեցրեց. էլ չմտածեց թէ՛ տեսնեմ սա՞ է լաւը, թէ նա. սա՞ է արժանի,
թէ նա: Դուք ի՛նչ էք մանր մուկը հաշիւների մէջ մտնում: Օ՛րհնած,
խոնարհելով խօ մէջդ չի՛ կոտորուի. Աստծու բարեւն ես տալի՛ս, մի
մարդավա՛րի տուր, մի լիասիրտ, մի բաց ճակա՛տով տուր որ մարդու
էլ դուր գայ, Աստծուն էլ, է՛: Ի՛նչ է, դու վերի արտի ցորենն ե՞ս, դու
ոսկեղէն ես, նա հողեղէն. երկուսդ էլ էն մի և նոյն կաւից չէք ստեղ-
ծուա՞ծ: Արդէն քիթը վեր տնկելդ ցո՛յց է տալիս, որ դու շա՛տ էլ խե-
լօք չես: Խելօք մարդը խոնա՛րհ կ՛ըլի: Նայիր արտերի՛ն: Ինչ հասկ որ
դա՛տարկ է, գլուխը վե՛ր է տնկել, ի՛նչ հասկ որ հատիկներով լի՛քն է,

ծանրութիւնից գլուխը կա՛խ է գցել: Աշխարհքը մի բաց գերք է, կարդա՛, էլ ի՛նչ:

Քրիստոս իր ժամանակուայ հպարտութիւնը տեսնելով՝ էս իմաստալից խօսքն ասեց. «Ով որ, ասում է, իրան խոնարհեցնում է, նա կը բարձրանայ, ով որ իրան բարձրացնում է, նա կը խոնարհի»: Կարելի է, դու ասես թէ՛ «Ո՛չ, մենք էս աշխարհքում դրա հակառակն ենք տեսնում.~ հպարտները բարձրանում, մեծ փառքի են տիրանում. իսկ խոնարհները ցածրանում, ոտքի տակ են կորչում»:

Սխալուում ես. ~ թէ՛ հպարտի բարձրանալը, թէ խոնարհի ցածրանալը՝ ժամանակաւոր է. մի՛ տարի հինգ տարի, տաս տարի. վերջը հպարտը ընկնում է, իր ունեցած անուէն էլ, փառքն էլ, հարստութիւնն էլ ձեռքից գնում է. և մի ժամանակ օգուտը թռչող, երկրի վրայ չտեղաւորուող հպարտը՝ փոքի վրայ է սողում, մարդկանց ոտքերի տակն է ընկնում: Հպարտութիւնից չէ՛ թէ մէնակ մարդիկ, այլ և քաղաքներ են կործանուել, գահե՛ր են խորտակուել: Հպարտութի՛ւնն էր պատճառը, որ մի դաս հրեշտակ՝ իր ունեցածովը չբաւականանալով, Աստծու փառքին նախանձելով, ասեց. «Կը դնեմ աթոռս ամպերում և կը նմանուեմ բարձրեալին, Աստծուն. ես էլ երկրպագութիւն կը ստանամ ուրիշներից»: Բայց դեռ ո՞ր էր էդ միտքը գլխովն անց կացրել, որ ինքը իր աթոռով երկնքի բարձրութիւնից ընկաւ երկրի խորքը. հրեշտակ անուէնից զրկուեց՝ սատանա՛յ կոչուեց: Էդպէ՛ս էլ խոնարհ մարդու վիճակն է: Իր չափը ճանաչելով, միշտ իրան ուրիշներից փոքր ու ցած համարելով՝ մի՛ տարի, հինգ տարի, տաս տարի չէ ճանաչուում մարդկանցից, վերջը, երբ մէկ ճանաչուում է, նրա արժանապատուութիւնը գին է դրւում, էն ժամանակը ուրիշներն են նրան բարձրացնում, անյայտ պաշտօնից մի յայտնի պաշտօնի, աննշան գործից մի նշանաւոր գործի են կանգնեցնում: Եւ շա՛տ է պատահում, որ էդպէս ի խոնարհ մարդիկ ամբողջ երկրի կառավարի՛չ են ընտրւում, ողջ տէրութեան ղեկը իրանց ձե՛ռքն են առնում, և էն բարձրութեան մէ-

ջը՝ իրանց կորցնելու, գոռոզանալու փոխանակ՝ աւելի խոնարհ են պահում իրանց: Եւ էսպէս, մեր տէր Յիսուս Քրիստոսի ասած մարգարտաշար խօսքը միշտ և հանապազ ուղղուում է որովհետեւ ինքն է ասել. «Երկնքն ու երկիրն էլ կ'անցնեն, կը վերջանան, բայց իմ խօսքերը չեն մնայ անկատար, բո՛լորը կը կատարուեն»:

Եթէ Քրիստոս իբրև մեծ ու ամենամեծ՝ խոնարհում է փոքրին. հապա հաւասարը հաւասարին, մա՛նաւանդ փո՛քրը մեծին ի՛նչքան պէտք է խոնարհի: Երբ մեծը փոքրին խոնարհութիւն է ցոյց տալիս, փոքրը է՛լ չպէտք է իմանայ թէ՛ մեծին ի՞նչպէս խոնարհի, նրան ուղղակի իր գլխի՞ն պէտք է նստեցնի: Հէնց ինքը Յովհաննէս Մկրտիչը, որ իրան Քրիստոսի կօշիկ կապերը յետ անելուն է՛լ արժան չհամարեց, իրան էդպէսով խոնարհեցնելով՝ Նրա ոտքերի տակը, էն խոնարհութիւնով բարձրացաւ Նրա գլուխը, որ և մկրտեց, ինչպէս ձեռնադրող:

Գ.

Յովհաննէսը, թէպէտ գիտէր, որ Քրիստոս աշխարհք է եկած և իր ժողովրդի մէջն է. բայց ինքը նրան չէր տեսել: Միայն էս անգամ. նա սուրբ Հոգով ճանաչեց Նրան և ձայն տուեց. «Ահա՛ Աստծու Գառը, որ պէտք է մաքրի, վերացնի աշխարհքի մեղքերը»: Յովհաննէսը հէնց դրա համա՛ր էր աշխարհք եկել, որ մատո՛վ ցոյց տայ ժողովրդին իր Փրկիչը. էն Փրկիչը, որի աշխարհք գալու մասին և իրանից հարւրաւոր տարիներ առաջ ուրիշ շատ մարգարէներ խօսել էին: Քրիստոսի գալովը Յովհաննէսը յետ քաշուեց, ինչպէս երկնքի ամենավերջին աստղը, որ մայր է մտնում արևի ծագելու ժամանակը: Ժողովրդին հասկացնելու համար, որ ինքն արդէն իր պարտքը, իր պաշտօնը կատարել վերջացրել է, և հիմա գործելու ասպարէզը մնում է Քրիստոսին, մէխ օրը ասեց ժողովրդին էս վերջին խօսքերը. «Սրանից յետոյ Սա պէտք է գորանայ, իսկ ես հանգստանամ. Սրա փառքը պէտք է աճի,

փռուի, իսկ իմ փառքը նուազի, թառամի»:

Յովհաննէսից մկտրուելուց յետոյ՝ Քրիստոս շուտով դուրս է գալիս ջրից և ափումը կանգնած՝ աղօթում է: Շտապով դուրս գալովը Նա իր անմեղ ու անարատ լինելն էր ուզում ցոյց տալ: Նա դուրս է գալիս ջրից՝ դուրս գալով մի և նոյն ժամանակը հրէական հին օրէնքների, հին կարգ ու կանոնների միջից, և ոտքը դնում է իրանով սկսուող նոր օրէնքների, նոր կարգ ու կանոնների սահմանը: Դուրս գալով ջրից դէպի ցամաքը, Նա շարժական, փոփոխական կեանքից՝ ոտքը դնում է կայուն և հաստատուն կեանքի սահմանը: Ինչպէս մի հաստ ու թանձր վարագուրով՝ Նա ծածկում է անցեալը, էն խաւար անցեալը, որի մէջ ամէն բան իր ճանապարհն էր պատրաստում: Եւ գետի ափումը կանգնած՝ Նա աղօթում է. աղօթում է իր Հօրը, որ յաջողի իրան իր նոր ու մեծ գործը, մարդկային ազգի փրկութեան գործը: Բայց Նա էդ փրկութիւնը պէտք է ձեռք բերէր պատերազմով. Նա պէտք է պատերազմէր սատանայի՝ դէմ, մարդկանց կրքերի ու մոլորութիւնների՝ դէմ:

Բայց մի՞թէ Նրա մկտրութիւնն էլ ուրիշ, հազարաւոր մարդկանց մկտրութեան պէս հասարակ, աննշան պէտք է անցնէր: Միթէ՞ ո՛չ մի նշանից չպէտք է երևար, որ էդ վերջին մկտրուողը մարդ է և Աստուած, որ նա Աստուածամարդ է: Ի հարկէ, չէր կարող աննշան անցնել. ինչպէս աննշան չէին անց կացել Նրա երկրաւոր կեանքի առաջին երկու քայլերը՝ Նրա ծնունդն ու Քառանսունօրեայ տաճար գալուստը:

Նրա ծնուած ժամանակը, կէս գիշերին երկնքից հրեշտակներ ցած եկան. նրանցից մէկը աւետիս տուեց աշխարհքին, իսկ ամենքը միասին ու միաձայն դաշտի հովիւների հետ փա՛ռք տուին Նրան, ասելով. «Փ՛ռք ի բարձունս Աստուծոյ և յերկիր խաղաղութիւն, ի մարդիկ հաճութիւն»:

Էն մտորը, որի մէջ պառկած էր նորածին Յիսուսը, գիշերուայ մթութեան մէջ լուսաւորուած՝ էր երկնային լուսով, որ ցոյց տայ թէ Պառկողը ինքը լո՛յսն է, «Լոյս ի լուսո՛յ»-ն է: Հրեշտակները

փառաբանական երգից յետոյ կրկին երկինք բարձրացան, որ ցոյց տան հովիւներին ու աշխարհքին թէ նորածին Մանուկը երկնքից է իջել: Մի չտեսնուած ա՛ստղ է երևում արևելքում, և երեք երկրի թագաւորներ՝ ընծաներ բերելով իրանց հետ նորածին Մանկանը, նայում են աստղին և գտնում են ճանապարհը դէպի Բեթլեհէմ: Թագաւորները երկրպագում են իրա՛նց թագաւորին:

Նրա քառասունօրեայ տաճար տանուելու օ՛րն էլ մի ուրիշ հրաշք ցոյց է տալիս, որ Նա սովորական մանուկներից չէ: Երուսաղէմի բնակիչ ծերունի Միմէոնը դեռ 91 տարեկան էր, որ Աստուծոն խնդրեց՝ «Տէ՛ր Աստուած, դու ինձ էնքան կե՛անք տուր, որ ես արժանանամ տեսնելու քո փրկիչ Որդուն»: Աստուած խօսք տուեց, որ նա չի՛ մեռնի: Եւ ահա՛, երբ ս. Կոյս Մարիամն ու ս. Յովսէփը քառասունօրեայ Քրիստոսին Բեթլեհէմից տարան Երուսաղէմ քաղաքի տաճարը, գնաց էնտեղ և սուրբ Հոգուց խրատուած՝ 364 տարեկան դառած Միմէոն ծերունին, և Մանուկ Քրիստոսին իր գիրկն առնելով՝ ուրախութեան ու հիացման արտասուքն աչքերին՝ դողդոջուն ձայնով խնդրեց Նրանից, որ բաւական համարի իր ապրելը և արձակի՛ իր կեանքի կապերը, որ խաղաղութեամբ ապրի մի ուրի՛շ կեանքի, յաւիտենական կեանքի մէջ: Հրաշքի մեծութիւնը մանաւանդ նրանու՛մն էր, որ Նա սուրբ Հոգով մարգարէացաւ Մանկան մասին, և նրա ասած բոլոր խօսքերը կատարուեցան իր ժամանակին:

Էնպէս էլ հիմա, մկտրուելու ժամանակը, երբ Քրիստոս գետի ափումը կանգնած՝ աղօթում էր, յանկարծ երկինքը բացուեցաւ, սուրբ Հոգին աղաւնու կերպարանքով իջաւ Նրա վրայ: Ուրեմն, Քրիստոս մկտրուեցաւ ջրով և սուրբ Հոգով: Երկնքի բացուելը և սուրբ Հոգու իջնելը արդէն վկայում են, որ Մկտրուողը Աստուած է: Եւ էս երկու վկայութեան համար իբրև կնիք ու հարստութիւն՝ երկնքից լսում է Հայր Աստուծ ձայնը, որ ասում էր. «Դա՛ է իմ սիրելի Որդին, որին ես հաւանել եմ»:

Հազարաւոր մարդիկ մկրտուեցան Յովհաննէսից, ո՛չ մէկի վրայ ո՛չ մի նշան չերեաց: Բայց, երբ Քրիստոսն է մկտրուում, մի անգամից երե՛ք նշան է երևում: Եւ ի՛նչ բանի համար են էդ նշանները: Նրա համար, որ աշխարհքը տեսնի թէ մկրտուողը Աստուած ինքն է, որ մարդու կերպարանք առած՝ եկել է ո՛չ թե ուրիշների պէս ջրով մաքրուելու, այլ ուրիշները՝ համար ջուրը մաքրելու, սրբելու, սրբացնելու: Որ աշխարհքը տեսնի թէ՛ Քրիստոսն ո՛չ թէ հրէաների պէս իր մարմինը մաքրում է Յորդանանի ջրերով, այլ քրիստոնեաների՛ս համար սրբացնում է էդ ջրերը, որ մենք էլ Քրիստոսի ամենասուրբ մարմնի սրբացրած ջրերով մկրտուենք: Վերջապէս, որ աշխարհքը ճանաչի ամենասուրբ Երրորդութիւնը, և էն՝ որ Հայրը կամենում է, Որդին գործում է, իսկ ս. Հոգին կատարելագործում է: Հրէաները մկրտում էին իրանց արած մեղքերը թողնելու համար. մենք մկրտում ենք Ադամ ու Եւայի արած մեղքը մեր վրայից սրբելու, լուանալու՝ համար: Մկրտութեան խորհուրդը մեզ համար դու՛ռն է, որով մենք մտնում ենք Քրիստոսին Աստուած և Աստծու Որդի հաւատացողների հասարակութեան մէջ: Մկրտուելով, և յետոյ սրբալոյս Մեռնով օծուելով՝ մենք ստանում ենք սուրբ Հոգու շնորհքը և դառնում ենք քրիստոնեայ, դառնում ենք Քրիստոսի զինուոր, և մտնում ենք Նրա դրօշակի տակը:

Երկնքի բացուելը ցոյց է տալիս Քրիստոսի աստուածային իրաւունքները. ցոյց է տալիս, որ միայն Քրիստոսի՝ միջնորդութիւնով մենք կարող ենք երկինք գնալ. որովհետեւ Նրա ձեռքումն է երկնքի բանալին: Ահա՛ ճանապարհը, ահա և բաց անողը: Ո՛վ կը հավատայ, կը մկտրուի Հօր, Որդու և սուրբ Հոգու անունով, և կը գնայ Քրիստոսի բաց արած ճանապարհով՝ նա կ'ընկնի Նրա և ամենիս Հօր գիրկը, որ բազուկները տարածած՝ սպասում է իր որդեբերանց գալուն: Էն օրից բաց է երկինքը. բաց է ճանապարհը:

Երբ ասում ենք՝ սուրբ Հոգին աղանու կերպարանքով իջաւ, չպէտք է կարծենք թէ՛ սուրբ Հոգին աղանի է, կամ մի՛շտ աղանու կերպար-

րանքով է երևում: Ո՛չ, սի՛րելիս: Սուրբ Հոգին ամենասուրբ Երրորդութեան երրորդ անձն է. նա անմարմին է, բայց մեզ երևալու ժամանակը մէ՛կ աղանու նմանութիւնով է երևում, մէկ հրեղէն լեզուի ձևով, մէկ լուսաւոր ամպի նմանութիւնով. մի՛ խօսքով՝ ի՞նչ ժամանակ ի՞նչ նմանութիւն որ ինքը հարկաւոր է համարում, էն նմանութիւնովն է երևում: Էս անգամ նա աղանու նմանութիւնով է երևում, որովհետեւ, աղանին լինելով հեզ, պարզ, անմեղ, ամենքին սիրելի և այլն, դրանով թէ՛ սուրբ Հոգու և թէ՛ Քրիստոսի յատկութիւնները՝ նշաններն է ցոյց տալիս: Եւ, ի՛նչպէս աղանին ջրհեղեղից յետոյ ձիթեղու ճիւղը կտցու՛մը բռնած աւետիս բերեց Նոյին, էնպէս էլ հիմա, Քրիստոսի մկրտութեան ժամանակը աւետիս է տալիս աշխարհքին, թէ՛ Ո՛վ մեղքերի մէջ շաղխուած՝ մարդիկ, յաւիտենական կորստին դատապարտուած՝ մարդիկ, բաց արեք ձեր հոգու աչքերը և լա՛ւ տեսէք. ձեզ ձեր մեղքերից ազատող Փրկի՛չն է, որ էս ըոպէիս մկտրուում է մարդկային խոնարհ կերպարանքով:

«Դա՛ է իմ սիրելի Որդին» ձայն է տալիս Հայր Աստուած երկնքից. Դա՛, որին սուրբ Հոգով ցոյց եմ տալիս ձեզ, է՛ իմ որդին, իմ ծոցածին, բնութենակից որդին, որ աշխարհքի ստեղծուելուց առաջ ինձ հետ էր, իմ ծոցումը, և հէնց ինքն է աշխարհքի ու ձեզ ամենիդ ստեղծողը: Ասում եմ «Դա՛», որ իմանաք թէ՛ ուրիշ ոչ ոք չէ իմ որդին. այլ միայն Դա՛, որովհետեւ, թէպէտ հոգևոր՝ որդեգրական որդիք շատ ունեմ. բայց իմ ծոցածին որդիս Դա՛ է միայն:

«Դա՛ է իմ սիրելի որդին»: Ադամից սկսած մինչև Աբրահամը. Աբրահամից մինչև Մովսէս, և Մովսէսից մինչև Քրիստոս էլած բոլոր մարդիկ աչքները գցել էին Որդու՝ ճանապարհին. ահանջները սրել էին դէպի՛ երկինք, - էդ ձայնին էին սպասում հազարաւոր տարիներ: Եւ ահա՛ Որդին Յորդանանի ջրերում. ահա՛ ձայնը երկնքից:

Բայց ի՞նչ է ուզում ասել մեզ էդ ձայնը - Նա մեզ ասում է. «Էն օրից, երբ դուք ինձնից հեռացաք, երբ ես երեսս շուր տուի ձեզնից,

դուք ընկաք մի թանձր խաւարի մէջ. դուք, ինչքան էլ ուզէք, ձեր խելքով, ձեր ուժով չէ՛ք կարող դուրս գալ էդ խաւարից: Ահա ձեզ լոյս, որ ամէն լոյսի աղբիւրն է, որ լոյսի ու լուսաւորների ստեղծողն է: Սա՛ ձեզ կը հանի խաւարից դէպի լոյսը, - Դա՛ է իմ սիրելի որդին: Ադամ ու Եւայի՛ իմ տուած թեթեւ պատուիրանքը չկատարելու համար՝ դուք ձեր որդքերանցով, ազգուտակով, մեծով փոքրով ընկաք ծանր մեղքերի տակ. մեղքի ու չարութեան գերի դառաք. ո՞վ կարող է փրկել ձեզ. ահա ձեզ Փրկող. Դա՛ կը լուանայ ձեր մեղքերը, Դա կ'արձակի ձեր կապանքները. - Դա՛ է իմ սիրելի որդին: - Անհովիւ մնացած՝ ուղիղ ճանապարհից մոլորուել, սար ու ձոր էք ընկել. անձնադիր հովիւ է հարկաւոր ձեզ. ահա՛ ձեզ քա՛ջ Հովիւ. - Դա՛ է իմ սիրելի Որդին: - Տաշեղի կտորի պէս տարւում էք կեանքի ծովի մէջ, քաջ ու բարի նաւապետ է հարկաւոր ձեզ: Ահա՛ ձեզ ամենաբարի նաւապետ-Դա՛ է իմ սիրելի Որդին:

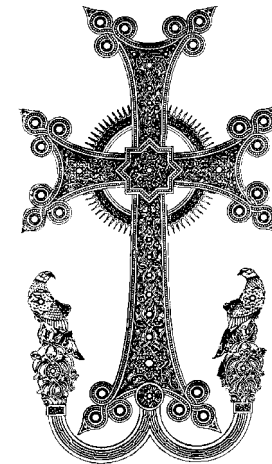
Ես Դրան ուղարկում եմ ձեզ մօտ: Դա, ինչպէս յանձնել եմ Իրան, կը կատարի իմ բոլոր խորհուրդները ձեր փրկութեան համար: Դա կը տաքացնի ձեր սառած սրտերը. Դա՛ կը զարթեցնի ձեր թմրած հոգիները, և կ'առաջնորդի ձեզ դէպի երկինք, ուրեմն, ընդունեցե՛ք Դրան, ինչպէս որ դա եկել է ձեզ անձնատուր և անձնազոհ լինելու: Փաթաթուեցէ՛ք Դրա վրայ, ինչպէս յոյսի հաստատուն խարսխի վրայ, ինչպէս յոյսի հաստատուն խարսխի վրայ. Դա՛ է ձեզ ձեր կեանքի պէտքով ծովից խաղաղ նաւահանգիստը հանողը:

Գնացէ՛ք Դրա հետ ամէն տեղ, ուր որ կը տանի Դա ձեզ. կատարեցէ՛ք, ի՞նչ որ կը պատուիրի ձեզ: Կ'ասի. Սիրե՛ցէք: Կ'ասի. Վե՛ր առէք խաչը. - Վե՛ր առէք: Կը պատուիրի ձեզ, որ ձեր թշնամիներին. - Սիրեցէք: Կ'ասի. Վե՛ր առէք խաչը. - Վե՛ր առէք: Կը պատուիրի ձեզ, որ էդ խաչի վրայ խաչէք ձեր մարմինը՝ ձեր բոլոր կրքերով. խաչե՛ցէք: Դա՛ է իմ սիրելի որդին. Դրա՛ն լսեցէք: Թէ Դրան լսէք, թէ ինձ, - մի և նոյն է:

Եթե մենք ուզում էլ ուզում ենք լսել Նրան, պէտք է կատարենք

Նրա պատուիրանները: Ծանր բեռներ չէ՛ դնում մեր մէջքին. դժուար լուծ չէ՛ դնում մեր ուսին: Նրա լուծը քաղցր է. Նրա բեռը թեթեւ է: Մենք էն ժամանակը իմացած կը լինենք Հօր արած լաւութիւնները, երբ որ կը լսենք Նրա Որդուն:

Մեր տէր Յիսուս Քրիստոսի մկրտուելուց յետոյ՝ Յորդանանը մի սրբազան գետ դառաւ բոլոր էսօրուայ 400 միլիոն քրիստոնեաների համար: Երբ բարեպաշտ քրիստոնեաները ուխտ են գնում սուրբ երկիրը, այսինքն՝ էն տեղերը, որտեղ մի ժամանակ ապրել է Յիսուս Քրիստոս, որտեղ Նրա ոտքը դիպել է, որտեղ Նրա ձայնը լսուել է, որտեղի օդը Նա շնչել է, - նրանք հոգեւոր ուրախութեան զգացմունքով մտնում խորասուզում են նրա ջրերի մէջ, որ սրբագործուած են Աստուածամարդ Քրիստոսի ամենասուրբ մարմնի շփուելուցը:

ՏԱՂ ԶՐՕՐՀՆԵԱՅ

Այսօր ձայնն հայրական, յերկնից իջեալ հաճոյական, սիրեցելոյ Որդւոյ վկան. ա՛յ յո՛րդորէ, գե՛տ յորդորէ, գե՛տ Յորդանան: Յորդո- րական ձայնիւ երգէր մեծ Կարապետն Յովհաննէս:

Այսօր երկիրս երկինք եղեն, երևելով Աստուածորդւոյն, սիրովեկե- ալ ի մկրտիլ. ա՛յ յորդորէ...

Այսօր վերին դասք հրեշտակաց, ուրախացան ընդ սուրբ գալուստ Աստուածորդւոյն ի Յորդանան. ա՛յ յորդորէ...

Այսօր եկեալ Աստուածորդին ի Յորդանան խոնարհութեամբ, ջրով մկրտիլ ի Յօհաննէ, ա՛յ յորդորէ...

Այսօր Մկրտիչն Յօհաննէս ի մկրտիլն հրաժարէր, թէ՛ ինձ պարտ է ի քէն մկտրիլ, ա՛յ յորդորէ...

Այսօր գոչէր քաղցր ձայնիւ Աստուածորդին Կարապետին, պարտ էր գորէնսն կատարել, ա՛յ յորդորէ...

Այսօր Յօհաննէսն դողալով, ձեռօքն զՏէրն մկրտէր ի մէծ յորձանսն Յորդանանու. այ յորդորէ.

Այսօր բացեալ փակեալ երկինքն, զոր յանցանօք փակեաց Ադամ, և Հայր Որդի զնա կարգալով, ա՛յ յորդորէ...

ԳՐԻԳՈՐ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ

Ի ՄԿՏՐՈՒԹԻՒՆ ՏԵԱՌՆ

Ո՛վ զարմանալի խորհուրդ այս մեծ յայտնեալ. արարիչն Աստուած ի Յորդանան եկեալ:

Կամէր մկրտիլ ի ծառայէն իւրմէ. չառնոյր Կարապետն զմկրտիլն ի յանձն:

Յորդանան լուեալ՝ փախստական դանայր. վտակ առ վտակ պատ- գամաւոր լինէր:

Գե՛տ, մի զարհուրիւր, քո արարիչն եմ ես. եկեալ մկտրիմ և լուա- նամ զմեզս:

Յիսուս յառաջեաց Աստուածութեամբն ի ջուրն՝ հանդերձ Յօհան- նու Յիսուս ի գետն եմուտ:

Երկինք պատառեալ, ձայն ի յերկնից իջեալ. ձայն Հօր ի բարձանց՝ Որդւոյն իւր վկայեալ:

Դա՛ է իմ որդի, ընդ որ հաճեցայ, ասէր, Դմա՛ լուարուք, որդի՛ք մարդկան՝ ձայնէր:

Սուրբ Հոգին իջեալ աղանակերպ տեսեամբ, յայտնեալ ցուցանէր Հօր փառակից զՈրդին:

Արդ՝ օրհնեալ է Հայր և համագոյ Որդին, Հոգւոյն ճշմարտի փառք յաւիտեանս. ամէն:

ԳՐԻԳՈՐ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ